นาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา

Creative Dance: Marnvika

ฉัตราภรณ์ ขวัญเมือง / Chattraporn Khwanmueang
นักศึกษาปริญญาตรี คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
Undergraduate Student of the Fine and Applied Arts, Suan Sunandha Rajabhat University

ศุภกานต์ บึงอ้อ / Suphakan Buengoo
นักศึกษาปริญญาตรี คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
Undergraduate Student of the Fine and Applied Arts, Suan Sunandha Rajabhat University

กนกวรรณ ฉิมเกิด / Kanokwan Chimgerd
นักศึกษาปริญญาตรี คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
Undergraduate Student of the Fine and Applied Arts, Suan Sunandha Rajabhat University

วันที่รับบทความ 10 พฤศจิกายน 2566 / แก้ไขบทความ 7 สิงหาคม 2567 / ตอบรับบทความ 19 สิงหาคม 2567

บทคัดย่อ

นาฏศิลป์สร้างสรรค์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์ชุดการแสดง “มาณวิกา” ซึ่งหมายถึงผู้หญิงในภาษาบาลี ผู้หญิงในที่นี่ผู้สร้างสรรค์ให้ความหมายว่าหมายถึงผู้หญิงที่แปลว่าเมีย โดยศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมายตราสามดวง กฎพระไอยการลักษณะผัวเมีย จากตำรา และเอกสารวิชาการ เพื่อนำมาสร้างสรรค์เป็นการแสดง จากการศึกษาพบว่า สังคมไทยในอดีตมีค่านิยมการมีเมียหลายคน โดยเห็นว่าเป็นการแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ ทางสังคม และการเมืองอีกด้วย ทั้งยังมีกฎหมายเป็นฐานรับรองความถูกต้องชอบธรรม ที่ปรากฏในกฎหมายลักษณะผัวเมียที่ตราขึ้นครั้งสมัยอยุธยา มีชื่อเรียกว่า “พระไอยการลักษณะผัวเมีย” โดยได้กล่าวถึงประเภทของเมียไว้ถึง 3 ประเภท คือ 1. เมียกลางเมือง หมายถึง หญิงอันบิดามารดากุมมือให้เป็นเมียชายหรือภรรยาหลวง 2. เมียกลางนอก หมายถึง อนุภรรยาหรือเมียน้อย 3. เมียกลางทาษี หมายถึง เมียทาส นาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด “มาณวิกา” ได้แบ่งการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ 1 “ดรุณี” นำเสนอผู้หญิงผ่านวิถีชีวิต ช่วงที่ 2 “เปรมปฏิพัทธ์” นำเสนอการร่วมรักของชายหญิงที่เป็นผัวเมียกันของเมียทั้ง 3 ประเภท และช่วงที่ 3 “เรือนภิรมย์” นำเสนอชนชั้นฐานะ ความเป็นอยู่ของเมียทั้ง 3 ประเภทบนเรือน กระบวนท่าของการแสดงนั้นนำโครงร่างของท่าพื้นฐานของนาฏศิลป์ไทยมาปรับปรุง ประยุกต์ ตลอดจนการสร้างสรรค์กระบวนท่าขึ้นใหม่ที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นฐานนาฏศิลป์ไทย การแต่งกายพัฒนามาจากการแต่งกายของสตรีในสมัยอยุธยาตอนต้น โดยผลจากนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด “มาณวิกา” นี้ จะเป็นการแสดงชุดหนึ่งที่มีประโยชน์ทางการศึกษาที่

จะสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ในสถาบันครอบครัว จารีตประเพณี และบริบทของสังคมสมัยอยุธยาในการแสดงอีกด้วย

คำสำคัญ : นาฏศิลป์สร้างสรรค์ เมีย 3 ประเภท พระไอยการลักษณะผัวเมีย

Abstract

The purpose of this creative dance was to create a performance set entitled "Marnvika," which means “woman” in Pali. The woman here was reinterpreted by the creators to refer to a wife. The information derived from the Three Seals Law, rules for the characteristics of husband and wife from textbooks, and academic documents were gathered to create this performance. According to the study, it was found that Thai society in the past had the value of having multiple wives, which also represented economic, social, and political status. There was a law served to guarantee its legitimacy that appeared in the legislation pertaining to husband and wife, enacted during the Ayutthaya period, known as "Phra Aiyakarn Laksana Phuamia." Three types of wives were mentioned: 1) Mia Klang Mueang, meaning a woman whose parents made her a man's wife or the first wife, 2) Mia Klang Nok, meaning a concubine or a mistress, and 3) Mia Klang Tasi, meaning a slave wife. The creative performance "Marnvika" was divided into 3 parts. The first part, "Darunee," presented women through their way of life. The second part, "Prempatipat," displayed lovemaking between the husband and all three types of wives. The final part, “Ruean Phirom,” demonstrated the class, status, and living conditions of the three types of wives in the house. The performance movements were developed and adapted from the fundamental postures of Thai classical dance, while the underlying Thai dance identity was preserved. Early Ayutthaya women's clothing served as the model for the performance outfits. This creative dance, “Marnvika,” would also be a performance that was educationally useful since it depicted the relationships in the family unit, customs, and the context of Ayutthaya society.

Keywords: Creative Dance, 3 Types of Wives, Phra Aiyakarn Laksana Phuamia (Characteristics of Husband and Wife)

1.บทนำ

ในอดีตมีกฎหมายที่เรียกกันว่า “พระไอยการลักษณะผัวเมีย” ที่บัญญัติไว้ในพุทธศักราช 1904 (จุลศักราช 722) สมัยของพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ตามกฎหมายแต่ก่อนนั้นชายหญิงจึงเป็นสามีภรรยากันโดยวิธีการอย่างอื่น ไม่เหมือนกฎหมายในปัจจุบันที่ชายหญิงเป็นผัวเมียกันด้วยการจดทะเบียนสมรส ซึ่งตามกฎหมายลักษณะผัวเมียของกรุงเก่ามีอนุญาตให้ชายมีภรรยาได้หลายคนจึงมีความจำเป็นที่กฎหมายจะต้องจัดลำดับชั้นของภรรยา ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการจัดระเบียบการปกครองภายในครอบครัว จึงได้บัญญัติเมียไว้ 3 ประการ คือ 1) เมียกลางเมือง ได้แก่หญิงอันบิดามารดากุมมือให้เป็นเมียชาย ได้ชื่อว่าเป็นเมียกลางเมือง โดยทั่วไปเรียกเมียหลวงมีได้เพียงคนเดียว 2) เมียกลางนอก ได้แก่ กรณีชายขอหญิงมาเลี้ยงเป็นอนุภรรยา หลั่นเมียหลวงลงมาได้ชื่อว่าเมียกลางนอก โดยทั่วไปเรียกเมียน้อยหรืออนุภรรยา มีได้โดยไม่จำกัดจำนวน 3) เมียกลางทาษี ได้แก่ หญิงใดมีทุกข์ยาก ชายช่วยไถ่ได้มาเห็นหมดหน้าเลี้ยงเป็นเมียได้ชื่อว่าเมียกลางทาษี โดยทั่วไปเรียกทาษภรรยา มีได้ไม่จำกัดจำนวน แต่ในสมัยก่อนนั้นไม่นิยมเรียกชื่อลำดับชั้นภรรยาตามถ้อยคำในกฎหมาย มักเรียกกันด้วยภาษาปากว่า เมียหลวง เมียน้อยและทาสภรรยา โดยการเปิดโอกาสให้ชายมีเมียได้หลายคนนั้นเนื่องจากมีค่านิยมที่สะท้อนว่าการมีภรรยาหลายคนถือเป็นการแสดงฐานะในหลายด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และฐานะทางการเมืองเพื่อประสงค์ให้ภาคภูมิประดับบุญบารมีมากกว่าจะแสดงออกทางกามอารมณ์ ซึ่งหนึ่งในบุคคลผู้มีภรรยาหลายคนในสมัยนั้น คือ โกษาปาน ได้ชื่อว่ามีภรรยาถึง 22 คน โดยเรื่องนี้ถูกบันทึกในพระราชพงศาวดารฉบับชำระใหม่ (กำพล จำปาพันธ์, 2565)

จากเรื่องราวข้างต้นผู้สร้างสรรค์เกิดแรงบันดาลใจที่จะหยิบยกเรื่องราวจากเอกสารในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้นของเมียที่บัญญัติไว้ 3 ประการ คือ 1) เมียกลางเมือง 2) เมียกลางนอก 3) เมียกลางทาษี กระทั่งนำมาสู่การตีความในแบบฉบับของผู้สร้างสรรค์งานและนำเสนอในรูปแบบของนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ที่นอกจากจะดูเพื่อเกิดความสวยงาม เพลิดเพลินแล้ว จะเน้นไปยังการสอดแทรกวิถีชีวิตของผู้หญิง อาทิ การจ่ายตลาด การพบปะเพื่อพูดคุยกัน การแบ่งชนชั้นยศถาบรรดาศักดิ์ของผู้หญิงอาจดูได้จากการแต่งตัว และการใช้ชีวิตร่วมกันบนเรือนของเมียทั้ง 3 ประการ ทั้งหมดที่กล่าวมานั้นจะผ่านการเล่าเรื่องราวของครอบครัวหนึ่งจากมุมมองของผู้สร้างสรรค์ มาสร้างสรรค์ผลงานโดยใช้กระบวนท่ารำการเคลื่อนไหว ดนตรีประกอบการแสดง เครื่องแต่งกาย และการใช้องค์ประกอบบนเวทีในการถ่ายทอดการแสดง ชุด มาณวิกา

2.วัตถุประสงค์

เพื่อออกแบบนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา

3.วิธีดำเนินการสร้างสรรค์ผลงาน

นาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา เป็นผลงานการศึกษาโดยใช้รูปแบบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ในการเก็บข้อมูลจากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ ตำรา งานวิจัย บทความ วารสาร สื่อสารสนเทศอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเมียที่บัญญัติ 3 ประการไว้ โดยค้นคว้าจากวิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ข้อมูลเว็บไซต์ผ่านอินเทอร์เน็ต รวมถึงหอสมุดแห่งชาติ ประกอบกับรูปแบบการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ โดยการคิดค้นกระบวนลีลาท่ารำแบบใหม่ที่ผสมผสานนาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์ตะวันตกร่วมกัน เพื่อให้ได้ผลงานตรงตามวัตถุประสงค์ โดยมีขั้นตอนและวิธีดำเนินการสร้างสรรค์ ตามลำดับ ดังนี้

3.1 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเมียที่บัญญัติ 3 ประการ

3.2 วางแผนการออกแบบสร้างสรรค์การแสดง โดยการประชุมกับทีมผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อวางแนวทางการสร้างสรรค์ตามกรอบของแนวคิดและข้อมูลที่ได้ศึกษาค้นคว้ามา

3.3 ออกแบบสร้างสรรค์การแสดง และองค์ประกอบการแสดงอื่น ๆ โดยมีการกำกับและตรวจสอบคุณภาพ ความเหมาะสมของผลงานจากอาจารย์ที่ปรึกษาและคณะกรรมการภายในสาขาวิชาอย่างต่อเนื่อง ผ่านการนำเสนอผลงานบนเวทีการแสดงของคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

3.4 ปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาผลงานสร้างสรรค์ ตามข้อเสนอแนะที่ได้รับ และฝึกซ้อมการแสดงเพื่อเตรียมนำเสนอต่อสาธารณชน

3.5 นำเสนอผลงานนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา แก่คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้เชิญมาจากภายนอก และเผยแพร่สู่สาธารณชน ณ หอประชุมสุนันทานุสรณ์

3.6 บันทึกวีดิทัศน์การแสดงเพื่อเป็นหลักฐานด้านศิลปะการแสดงและเพื่อเผยแพร่ต่อไป

4.ผลการวิจัยสร้างสรรค์

นาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา เป็นการแสดงที่สื่อถึงเมีย 3 ประการ ที่บัญญัติอยู่ในพระไอยการลักษณะผัวเมีย พ.ศ. 1904 คือ เมียกลางเมือง เมียกลางนอก และเมียกลางทาษี ที่มีความแตกต่างของยศถาบรรดาศักดิ์สูง-ต่ำอย่างเห็นได้ชั้น จากการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมหรือแม้แต่ภายในเรือนด้วยกันก็ยังเห็นได้ชัดจากการเคารพผู้มียศถาบรรดาศักดิ์ที่สูงกว่าตน

4.1 แนวคิดการแสดง

นาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา ผู้สร้างสรรค์ได้เกิดแรงบันดาลใจ จากการศึกษาค้นคว้ากฎหมายตราสามดวง พบว่าในอดีตกฎหมายที่ใช้ควบคุม และกำหนดโทษราษฎร คือกฎหมายตราสามดวงซึ่งเป็น

เอกสารสำคัญฉบับหนึ่งในการใช้ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยาและมีใช้มาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เนื่องจากเป็นเอกสารร่วมสมัย ที่สะท้อนถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและความเชื่อ อีกทั้งยังเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัว ในพระไอยการลักษณะผัวเมีย ซึ่งกำหนดให้ผู้ชายเป็นผู้นำเป็นหัวหน้าครอบครัว ซึ่งเป็นสิ่งที่กำหนดสิ่งต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการของตน โดยมีกฎหมายเป็นฐานรับรองความถูกต้องชอบธรรม เห็นได้จากการเปิดเอื้อให้ผู้ชายสามารถมีภรรยาได้หลายคน ฉะนั้นในยุคสมัยนั้นผู้ชายจึงมักมีภรรยาหลาย ๆ ลำดับชั้น และภรรยาก็มีสถานะภาพเหมือนทรัพย์สินของสามี เรียกได้ว่า ระบบผัวเดียวหลายเมีย เป็นระบบที่มีมาในสังคมไทยสมัยก่อนเป็นเวลานานแล้ว

ในกฎหมายพระไอยการลักษณะผัวเมียได้กล่าวบัญญัติถึงประเภทของภรรยาไว้ถึง 3 ประเภท คือ

1.เมียกลางเมือง หมายถึง หญิงอันบิดามารดากุมมือให้เป็นเมียชายหรือภรรยาหลวง การจะเป็นภรรยาหลวงนั้นขึ้นอยู่กับชายว่าจะยกย่องให้เป็นภรรยาชั้นใดชั้นหนึ่งก็ได้

2.เมียกลางนอก หมายถึง อนุภรรยาหรือเมียน้อย

3.เมียกลางทาษี หมายถึง หญิงที่มีทุกข์ยากชายไถ่ตัวมาเลี้ยงให้เป็นภรรยา หรืออาจรวมถึงหญิงที่ถูกฉุดให้มาเป็นเมียและเป็นทาสรับใช้ (สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, 2513, หน้า 38)

ตามกฎหมายภรรยาทั้ง 3 ประเภทนี้จะมีกี่คนก็ได้ ล้วนแต่ได้รับการยกย่องว่าเป็นภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมายทั้งสิ้น การเปิดโอกาสให้ผู้ชายมีเมียหลายคนอาจเป็นเหตุผลให้ผู้หญิงยอมรับสถานะของตนต่ำกว่าผู้ชาย ผู้ชายจึงมีค่านิยมมีเมียหลายคน โดยเห็นว่าเป็นการแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ ทางสังคมและการเมืองอีกด้วย ซึ่งค่านิยมดังกล่าวจะพบในช่วงสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประเพณีเหล่านี้เกิดขึ้นเนื่องจากต้องการเสริมอำนาจ ประดับบุญบารมีมากกว่าจะแสดงออกทางด้านกามารมณ์

โดยอันดับ อันแตกต่างระหว่างภรรยาต่อภรรยาด้วยกัน จากการบันทึกในจดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ นั้นได้กล่าวไว้ว่า “ถ้าชายสยามคนใดมีภรรยาหลายคน ก็ย่อมมีภรรยาคนหนึ่งอยู่เสมอที่นับว่าสำคัญกว่าภรรยาคนอื่น ๆ เขาเรียกภรรยาคนนั้นว่า เมียหลวง ภรรยาคนอื่น ๆ นั้นเรียกว่า เมีย ซึ่งอันที่จริงแล้วก็เป็นภรรยาโดยถูกต้องตามกฎหมายด้วยกันทั้งนั้น ข้าพเจ้าหมายความว่าถูกต้องตามกฎหมายเพราะกฎหมายอนุญาต แต่ต้องอยู่ใต้บังคับของภรรยาใหญ่ อนุภรรยาเหล่านั้นมักเป็นคนที่ช่วยไถ่มาเป็นเมีย ว่ากันที่แท้ก็เป็นทาส ” (ลาลูแบร์, 2548)

ผู้สร้างสรรค์จึงหยิบยกผู้หญิงที่ได้ขึ้นชื่อว่าเมียทั้ง 3 ประเภทจากเรื่องดังกล่าวนี้ มาเป็นแนวคิดสร้างสรรค์เป็นการแสดง โดยให้ชื่อว่า “มาณวิกา” ซึ่งหมายถึงผู้หญิงในภาษาบาลี ผู้หญิงในที่นี่ผู้สร้างสรรค์ให้ความหมายหมายถึงผู้หญิงที่แปลว่าเมีย โดยถ่ายทอดเรื่องราวและนำเสนอการแสดงแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 ดรุณี

สื่อถึงผู้หญิงผ่านวิถีชีวิต เริ่มต้นตั้งแต่การตื่นนอนตอนเช้า อาบน้ำแต่งตัวโดยจะแบ่งให้เห็นการแต่งตัวของเมียทั้ง 3 ประเภท การออกไปขายของจ่ายตลาดของกลุ่มเมียกลางนอกและเมียกลางทาษีและการพบปะพูดคุยกัน

ช่วงที่ 2 เปรมปฏิพัทธ์

สื่อถึงการร่วมรักของสามีภรรยา โดยจะแบ่งออกเป็น 3 ช่วงย่อย ดังนี้

2.1 การร่วมรักของสามีและเมียกลางเมือง โดยช่วงนี้จะเป็นการที่สามีกับเมียกลางเมืองออกมาหยอกล้อพากันชมจันทร์บนเรือน และมีทาสคอยดูแลอยู่

2.2 การร่วมรักของสามีและเมียกลางนอก โดยช่วงนี้จะเป็นการแสดงความรักอย่างลึกซึ้งของสามีและเมียกลางนอกเพียงสองคน

2.3 การร่วมรักของสามีและเมียกลางทาษี โดยช่วงนี้เมียกลางทาษีจะเข้ามาปรนนิบัติร่วมรักกับสามีให้สามีมีความสุข

ช่วงที่ 3 เรือนภิรมย์

สื่อถึงการอยู่ร่วมกันของเมียทั้ง 3 ประเภทบนเรือน โดยช่วงนี้จะเป็นการแบ่งยศถาบรรดาศักดิ์ของเมียบนเรือน เริ่มมีการสั่งงานจากเมียกลางเมืองสู่เมียกลางนอกและเมียกลางทาษีตามลำดับ การทำงานร่วมกันบนเรือน ทั้งการร้อยมาลัย การพับดอกบัว การปัดกวาดเช็ดถู

4.2 ดนตรีประกอบการแสดง

ดนตรีที่ใช้ในผลงานนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา ได้สร้างสรรค์การบรรเลงในรูปแบบผสมผสานโดยนำเครื่องดนตรีไทย ประกอบด้วย ฆ้องวง ฆ้องใหญ่ กลองแขก กลองทัด ตะโพน ฉิ่ง ฉาบเล็ก ระนาดเอก ระนาดทุ้ม บรรเลงผสมเครื่องดนตรีสากล ประกอบด้วย Orchestral Kit, Celesta, Harp, African Kit, Violas, Crotales, Timpani สำหรับสื่ออารมณ์การแสดงในแต่ละช่วงการแสดงใช้เวลาประมาณ 6.43 นาที โดยเพลง จะแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ 1 ดรุณี

สื่อถึงผู้หญิงผ่านวิถีชีวิต เริ่มบรรเลงโดยให้อารมณ์ของยามเช้า มีจังหวะที่ช้า จากนั้นจะบรรเลงดนตรีให้มีความหวานกระชับ มีจังหวะช้า-เร็วสลับกัน

ช่วงที่ 2 เปรมปฏิพัทธ์

สื่อถึงการร่วมรักของสามีภรรยา การบรรเลงดนตรีจะแบ่งเป็น 3 ช่วงย่อยตามแนวคิด ดังนี้

2.1 การร่วมรักของสามีและเมียกลางเมือง จะบรรเลงดนตรีให้อารมณ์ของความรักที่มีความหวานละมุน มีจังหวะที่ช้า

2.2 การร่วมรักของสามีและเมียกลางนอก จะบรรเลงดนตรีให้มีอารมณ์ของความรักที่ยั่วยวนหลงใหล มีจังหวะปานกลาง

2.3 การร่วมรักของสามีและเมียกลางทาษี จะบรรเลงดนตรีให้อารมณ์ของความรักที่ตื่นเต้นเร้าร้อน มีจังหวะเร็ว

ช่วงที่ 3 เรือนภิรมย์

สื่อถึงการอยู่ร่วมกันของเมียทั้ง 3 ประเภทบนเรือน เริ่มบรรเลงดนตรีที่ให้อารมณ์ของการเคารพการแบ่งชนชั้น น่าเกรงขาม มีจังหวะช้า จากนั้นดนตรีจะมีความหวานกระชับขึ้น ให้อารมณ์ของการทำงานการอยู่ร่วมกัน มีจังหวะปานกลางและเร็วสลับกัน

4.3 ผู้แสดง

ผู้แสดงสำหรับการแสดงชุดนี้ ผู้สร้างสรรค์กำหนดนักแสดงให้สอดคล้องกับแนวคิดการแสดง โดยใช้ผู้แสดง 10 คน แบ่งเป็นนักแสดงผู้หญิงจำนวน 9 คน นักแสดงผู้ชายจำนวน 1 คน กำหนดบทบาทในการแสดงแสดงบทบาทเป็นเมียกลางเมืองจำนวน 1 คน แสดงบทบาทเป็นเมียกลางนอกจำนวน 4 คน แสดงบทบาทเป็นเมียกลางทาษีจำนวน 4 คน และนักแสดงผู้ชายแสดงเป็นบทบาทสามีจำนวน 1 คน โดยคัดเลือกนักแสดงที่มีบุคลิกตามตัวละครที่กล่าวข้างต้น และมีทักษะการเคลื่อนไหวร่างกายแบบนาฏศิลป์ไทย รวมถึงต้องสามารถสื่อสารอารมณ์และความหมายของกระบวนท่าทางผ่านการแสดงอารมณ์ได้ด้วย นอกจากนี้นักแสดงผู้หญิงจะต้องเป็นผู้ที่มีรูปร่างสันทัด ใบหน้ารูปไข่ ผมยาวถึงกลางหลัง ใช้การคัดเลือกโดยให้นักแสดงทำการทดลองปฏิบัติท่านาฏศิลป์ไทยตามเพลงช้า-เร็วตัด

4.4 การแต่งกาย

ได้ออกแบบเครื่องแต่งกายจากการแต่งกายตามแบบสมัยอยุธยาตอนต้น(สมัยที่3) ที่สตรีจะนุ่งผ้าจีบห่มสไบ มี 3 แบบ คือ รัดอก สไบเฉียง และห่ม ตะเบงมาน (พวงผกา คุโรวาท, 2535, หน้า 58) และผสมผสานกับขนบธรรมเนียมการแต่งกายแบบสมัยใหม่ เพื่อให้เกิดความสวยงามสอดคล้องกับรูปแบบการนำเสนอ การแต่งกายของเมียทั้ง 3 ประเภทจะมีความแตกต่างกัน ดังนี้

1) ผู้แสดงบทบาทเมียกลางเมือง มีองค์ประกอบของการแต่งกายแบ่งเป็น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ ดังนี้

(1) สไบ ผ้าสไบจะใช้ผ้าชีฟองทราย 2 ผืน คือสีแดง และผ้าพิมพ์ลายคล้ายหินอ่อนสีม่วง ในการห่มและใช้วิธีการสร้างสรรค์การห่มสไบด้วยการบิดผ้าส่วนกลางอกและห่มพาดไหล่ปล่อยชายผ้า 2 ผืน

(2) ผ้านุ่ง ใช้ผ้าพิมพ์ลาย 2 ผืน ที่มีลักษณะลายผ้าคล้ายลายผ้าไทยและลักษณะตีนผ้ามาตัดเย็บเข้าด้วยกัน จึงเกิดเป็นผ้าผืนใหม่ ใช้วิธีการนุ่งแบบการนุ่งหน้านางไว้ชายพก

เครื่องประดับ ประกอบด้วย ต่างหู สร้อยคอ สังวาล 3 เส้น กำไลข้อมือข้างละ 2 วง เข็มขัด ดอกไม้ทัดหูเสมือนจริง แหวน 3 วง โดยเครื่องประดับทั้งหมดจะใช้เป็นโลหะชุบทองเก่าประดับด้วยทับทิมสีแดง

ภาพที่ 1 เครื่องแต่งกายผู้แสดงบทบาทเป็นเมียกลางเมือง

แหล่งที่มา : ผู้สร้างสรรค์

2) ผู้แสดงบทบาทเมียกลางนอก มีองค์ประกอบของการแต่งกายแบ่งเป็น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ ดังนี้

(1) สไบ ผ้าสไบจะใช้ผ้าชีฟองทราย ในการห่มและใช้วิธีการสร้างสรรค์การห่มสไบด้วยการนำส่วนที่จะใช้ในการพันรอบตัวมาพาดตรงอกและเก็บอย่างเรียบร้อย ห่มพาดไหล่ปล่อยชายผ้า โดยผู้สร้างสรรค์เลือกใช้สีผ้าให้แตกต่างกัน 4 สี คือ สีฟ้า สีม่วง สีเขียว และสีโอลด์โรช

(2) ผ้านุ่ง ใช้ผ้าพิมพ์ลาย 2 ผืน ที่มีลักษณะลายผ้าคล้ายลายผ้าไทยและลักษณะตีนผ้ามาตัดเย็บเข้าด้วยกัน จึงเกิดเป็นผ้าผืนใหม่ ใช้วิธีการนุ่งแบบการนุ่งหน้านางไว้ชายพก โดยผู้สร้างสรรค์เลือกใช้สีผ้าให้แตกต่างกัน 4 สี คือ สีฟ้า สีม่วง สีเขียว และสีโอลด์โรช

เครื่องประดับ ประกอบด้วย ต่างหู สร้อยคอ สังวาล 2 เส้น กำไลข้อมือข้างละ 1 เส้น เข็มขัด ดอกไม้ทัดหูเสมือนจริง แหวน 2 วง โดยเครื่องประดับทั้งหมดจะใช้เป็นโลหะชุบทองเก่าประดับด้วยทับทิมสีฟ้า สีม่วง สีเขียว และสีโอลด์โรช

ภาพที่ 2 เครื่องแต่งกายผู้แสดงบทบาทเป็นเมียกลางนอก

แหล่งที่มา : ผู้สร้างสรรค์

3) ผู้แสดงบทบาทเมียกลางทาษี มีองค์ประกอบของการแต่งกายแบ่งเป็น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับ ดังนี้

(1) การใช้ผ้าชีฟองสีเขียวมะนาวในการพันอก

(2) ผ้านุ่งโจงกระเบนสีน้ำตาลอมส้ม

เครื่องประดับ ประกอบด้วย ดอกไม้ทัดหูเสมือนจริง

ภาพที่ 3 เครื่องแต่งกายผู้แสดงเป็นเมียกลางทาษี

แหล่งที่มา : ผู้สร้างสรรค์

4.5 กระบวนท่ารำและรูปแบบแถว

การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา ได้มีการใช้ลักษณะมือในรูปแบบกระบวนท่าทางที่เป็นของนาฏศิลป์ไทยส่วนมาก โดยปรากฏรูปแบบการใช้มือ ดังนี้ ตั้งวง จีบ และได้มีการสร้างสรรค์กระบวนท่ารำบางส่วน ดังนี้

ภาพที่ 4 กระบวนรำท่าทางพับดอกบัว
แหล่งที่มา : ผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ 5 กระบวนรำเกี้ยวของสามีภรรยา
แหล่งที่มา : ผู้สร้างสรรค์

4.6 การใช้พื้นที่บนเวที

กระบวนการแปรแถว ผู้สร้างสรรค์ได้นำแนวคิดการใช้พื้นที่เวทีอย่างสมดุล และไม่สมดุล ใช้พื้นที่กลางเวที และมุมเวทีแบบหลากหลาย โดยมีลักษณะแถวพิเศษทำให้การแสดงมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างลักษณะแถว ดังนี้

ตารางที่ 1 แถวสื่อให้เห็นถึงการเคารพคนที่มียศถาบรรดาศักดิ์สูงกว่า

การแปรแถว	ลักษณะแถว
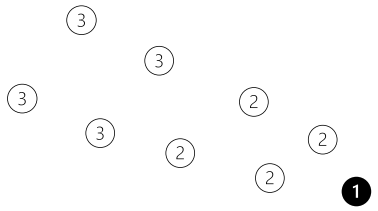	การแปรแถวโดยมีเรียงตามลำดับยศถาบรรดาศักดิ์ ลักษณะคล้ายตัววี โดยปากตัววีให้เข้าเวทีเฉียงไปทางซ้าย 45 องศา โดยหมายเลข 1 แทนผู้แสดงบทบาทเมียกลางเมือง หมายเลข 2 แทนผู้แสดงบทบาทเมียกลางนอก หมายเลข 3 แทนผู้แสดงบทบาทเมียกลางทาษี

ที่มา: ผู้สร้างสรรค์

ตารางที่ 2 แถวสื่อให้เห็นถึงดอกไม้บัวที่พับแล้ว

การแปรแถว	ลักษณะแถว
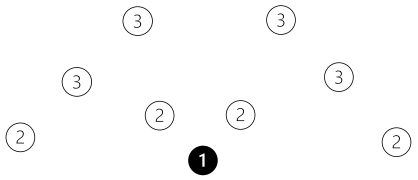	การแปรแถวโดยได้แรงบรรดาลใจมาจากดอกบัวที่พับแล้ว คล้ายลักษณะแถวตัวเอ็ม โดยหมายเลข 1 แทนผู้แสดงบทบาทเมียกลางเมือง หมายเลข 2 แทนผู้แสดงบทบาทเมียกลางนอก หมายเลข 3 แทนผู้แสดงบทบาทเมียกลางทาษี

ที่มา: ผู้สร้างสรรค์

5.สรุปผลการวิจัย

การสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบสร้างสรรค์การแสดง ชุด มาณวิกา โดยได้หยิบยกเมียทั้ง 3 ประการในพระไอยการลักษณะผัวเมียมาสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาใหม่ ในรูปแบบนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ โดยมุ่งเน้นให้เกิดการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของผู้หญิง การใช้ชีวิต และชนชั้นของเมียทั้ง 3 ประเภทตามกฎพระไอยการในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยมีองค์ประกอบของการแสดง 5 องค์ประกอบด้วยกัน 1. การกำหนดแนวคิด จากสังคมไทยในอดีตมีค่านิยมการมีเมียหลายคน โดยเห็นว่าเป็นการแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ ทางสังคม และการเมืองอีกด้วย ทั้งยังมีกฎหมายเป็นฐานรับรองความถูกต้องชอบธรรม ที่ปรากฏในกฎหมายลักษณะผัวเมียที่ตราขึ้นครั้งสมัยอยุธยามีชื่อเรียกว่า “พระไอยการลักษณะผัวเมีย”โดยได้กล่าวถึงประเภทของเมียไว้ถึง 3 ประเภท

คือ 1. เมียกลางเมือง หมายถึง หญิงอันบิดามารดากุมมือให้เป็นเมียชายหรือภรรยาหลวง 2. เมียกลางนอก หมายถึง อนุภรรยาหรือเมียน้อย 3. เมียกลางทาษี หมายถึง เมียทาษ ค่านิยมนี้ได้คงอยู่และส่งต่อกับคนในสังคมไทยมาหลายยุคสมัย ผู้สร้างสรรค์ได้แรงบันดาลใจจากเรื่องดังกล่าวจึงหยิบยกผู้หญิงที่ได้ขึ้นชื่อว่าเมียทั้ง 3 ประเภทนี้ มาสร้างสรรค์เป็นการแสดงชุด "มาณวิกา" การแสดงแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ช่วงที่ 1 ดรุณี ช่วงที่ 2 เปรมปฏิพัทธ์ ช่วงที่ 3 เรือนภิรมย์ 2. การสร้างสรรค์บทเพลง การผสมผสานเครื่องดนตรีไทยผสมเครื่องดนตรีสากล 3. การคัดเลือกผู้แสดง คัดเลือกนักแสดงเป็นผู้หญิง 9 คน โดยคัดเลือกนักแสดงที่มีบุคลิกตามตัวละครที่กล่าวข้างต้น และมีทักษะการเคลื่อนไหวร่างกายแบบนาฏศิลป์ไทย รวมถึงต้องสามารถสื่อสารอารมณ์และความหมายของกระบวนท่าทางผ่านการแสดงอารมณ์ได้ด้วย นอกจากนี้นักแสดงผู้หญิงจะต้องเป็นผู้ที่มีรูปร่างสันทัด ใบหน้ารูปไข่ ผมยาวถึงกลางหลัง ใช้การคัดเลือกโดยให้นักแสดงทำการทดลองปฏิบัติท่านาฏศิลป์ไทยตามเพลงช้า-เร็วตัด แบ่งเป็นนักแสดงที่เป็นเมียกลางเมือง 1 คน เมียกลางนอก 4 คน เมียกลางทาษี 4 คน นักแสดงผู้ชาย 1 คน โดยคัดเลือกนักแสดงที่มีบุคลิกตามตัวละครที่กล่าวข้างต้น และมีทักษะการเคลื่อนไหวร่างกายแบบนาฏศิลป์ไทย 4. การออกแบบเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ ผู้สร้างสรรค์ได้แรงบันดาลใจมาจากการแต่งกายในสมัยอยุธยาตอนต้น (สมัยที่ 3) มาผสมผสานกับการแต่งกายแบบไทยร่วมสมัย เพื่อให้เกิดความสวยงามสอดคล้องกับรูปแบบการแสดง 5. กระบวนท่ารำและรูปแบบแถว มีการออกแบบสร้างสรรค์ท่ารำและการแปรแถวซึ่งสามารถสื่อให้เห็นภาพตามแนวคิดการแสดงในแต่ละช่วง ช่วงที่ 1 ดรุณี สื่อถึงผู้หญิงผ่านวิถีชีวิต ช่วงที่ 2 เปรมปฏิพัทธ์ สื่อถึงการร่วมรักของสามีภรรยา ช่วงที่ 3 เรือนภิรมย์ สื่อถึงการอยู่ร่วมกันของเมียทั้ง 3 ประเภทบนเรือน การแสดงชุดนี้นอกจากจะดูเพื่อเกิดความสวยงาม เพลิดเพลินแล้ว ยังสอดแทรกวิถีชีวิตของผู้หญิง การแบ่งชนชั้นยศถาบรรดาศักดิ์ของผู้หญิง และการใช้ชีวิตร่วมกันบนเรือนของเมียทั้ง 3 ประการอีกด้วย

6.อภิปรายผลการวิจัย

นาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด มาณวิกา ได้สร้างสรรค์ท่ารำที่มีการใช้ลักษณะมือในรูปแบบกระบวนท่าทางที่เป็นของนาฏศิลป์ไทยส่วนมาก โดยใช้แนวทางการประดิษฐ์ท่ารำที่คงความเป็นนาฏศิลป์ไทยดังเดิมไว้ ซึ่งสอดคล้องกับอาจารย์สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547) ที่กล่าวไว้ว่า "นาฏศิลป์ที่เกิดจากการประยุกต์นาฏยจารีตเดิม นาฏยศิลป์แบบนี้มักอาศัยเพียงเอกลักษณ์ หรือลักษณะเด่นของการแสดงเท่านั้น" นอกจากนั้นยังได้สร้างการแสดงที่มีความร่วมสมัยโดยการนำเนื้อหาของเรื่องราว ต้นแบบเครื่องแต่งกายของสมัยอยุธยามาออกแบบใหม่ให้มีความใกล้เคียงกับปัจจุบัน ซึ่งจะสอดคล้องกับทฤษฎีของอาจารย์สุพรรณี บุญเพ็ง (สุพรรณี บุญเพ็ง, 2542) กล่าวคือ "นาฏศิลป์ร่วมสมัยเป็นรูปแบบของการนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏยศิลป์ที่มีลักษณะความเป็นไทยในผลงานการแสดง ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์แบบไทยที่เป็นจารีต หรือจะเป็นนาฏศิลป์ไทยที่มีการผสมผสานกันก็ร่วมแต่เป็นการแสดงที่สวยงามและสามารถนำมาพัฒนาให้สวยงามได้ตามยุคสมัย"

7.ข้อเสนอแนะ

ควรมีการหยิบยกเรื่องราววิถีชีวิตในอดีตมาถ่ายทอดในรูปแบบนาฏศิลป์สร้างสรรค์มากขึ้น เพื่อผู้ที่สนใจจะได้ศึกษาวิถีชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ ในอดีตผ่านการแสดง

8.บรรณานุกรม

กำพล จำปาพันธ์. (2565). **มนุษย์อยุธยา.** กรุงเทพมหานคร: มติชน.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2550). **อยุธยา.** กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ชิมอน เดอ ลาลูแบร์. (2548). **จดหมายเหตุ ลาลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม.** นนทบุรี: ศรีปัญญา.

ทรงวิทย์ แก้วศรี. (2533). **ดนตรีไทย.** กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ.

ธวัชชัย ภูหลวง. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างผัวเมีย : กรณีศึกษาจากกฎหมายตราสามดวงในพระอัยการลักษณผัวเมีย. **วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.** 5(2), 1-17.

พรสนอง วงศ์สิงห์ทอง. (2547). **ประวัติศาสตร์ศิลปะเครื่องแต่งกาย.** กรุงเทพมหานคร: อินฟอร์มีเดีย อินเตอร์เนชั่นแนล.

พวงผกา คุโรวาท. (2535). **คู่มือประวัติเครื่องแต่งกาย.** กรุงเทพมหานคร: รวมสาสน์.

ฟาน ฟลีต. (2546). **รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของฟาน ฟลีต (วัน วลิต).** กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

เรณู โกศินานนท์. (2544). **นาฏยศัพท์-ภาษาท่านาฏศิลป์ไทย.** กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2549). **กฎหมายตราสามดวง : หน้าต่างสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร: กองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เสนีย์ ปราโมช. (2559). **กฎหมายสมัยอยุธยา.** กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2552). **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย.** กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

สุพรรณี บุญเพ็ง. (2542). **ประวัติบัลเล่ต์ในประเทศไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรพล วิรุฬรักษ์. (2547). **นาฏศิลป์ปริทรรศน์.** กรุงเทพ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์. (2513). **กฎหมายไทยเล่ม 1.** พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.